

PASKLIDUSI PO GIMINĘ IR KRAŠTĄ

Vladas Braziūnas

Kaip toliau gyvuoja jau seniai laimingai surastas, atpažintas, į kultūrinę tautos atmintį kaip liaudies kultūros subjektas įvesdintas žmogus, šiuokart – ir man asmeniškai visad aktuali išliksianti Ona Vaškaitė-Bluzmienė (1905.II.25–1994.I.5)? Kokia ji rodosi po daugiau kaip trisdešimties metų vienam iš tų pačių kadaisinių atpažinėjų? Kas tikriau – pirminis intuicinis „deimančiuko“ atpažinimo išpūdis, pagaliau patvirtintas ir įtvirtintas mokslinis faktas (tautosakos rinkiniai, monografinė tautosakinės kūrybos rinktinė „Linėlius roviau, dainavau“, 1990, ir kt.), ar jau laiko patikrintas neblėstantis paveikslas ir gyvi jo atspindžiai, išpaudai dabartinėje mūsų sąmonėje, be kita ko, ir tų išpaudų, ankstesnių, formuotoje?

Buvau (1970-aisiais) žurnalistikos studentėlis, bet jau palaimingai iš pat pirmų studijų mėnesių patekęs Vilniaus universiteto kraštotyrininkų ramuvos kūrėjų aplinkon, aiškiai ugdančion. „Kultūros baruose“ perskaičiau Norberto Vėliaus straipsnį apie Oną Bluzmienę, išvydau ją, sūnaus Petro nufotografuotą su augintine stirniuke. Sužinojau: tautosakininkų Kazio Grigo ir Vlado Damskytės ši išskirtinė moteris rasta 1965-aisiais Staškavičių vienkiemyje, mano Pasvalio rajone. Bet svarbiausia – kilusi tai iš Talačkonių! Didelio garsaus kaimo netoli Pasvalio, prie Panevėžio plento. Augau daugiausia pas senelius gretimam Dagiliškio kaime, vienkiemyje, bet tie vienkiemiai buvo išsistatyti Lietuvos savanorių kūrėjų, daugiausia talačkoniečių, gavusių savo hektariukus – buvusių Talačkonių dvaro žemių. Tad žmonės bendresniam Talačkonių vardan dažnai įimdavo ir Dagiliškį. Jaučiausi (ir) Talačkonių žmogus. Turiu tad susipažinti, turiu savus pažinti. Taip tada man bus prisakinėjęs ramuvos balsas.

Taigi kračiausi per atostogas buku rajoniniu autobusiuku, myniau molį į Staškavičius pas, jau žinojau, dainininkę, pasakotoją Oną Vaškaitę-Bluzmienę – pasirodė, mano senelio vaikystės, jaunystės dienų Talačkoniuose didelę draugę; myniau kažkur už Kriklinių, kad susipažinčiau su tapytoju Bronium Zavacku, į Šedeikonus – su medžio drožėju Petru Laskausku... Molio, medžio, drobės ir dažų, lino ir žodžio lyrika, jos kūrėjai – darėsi neatsiejamai sava. Bet Bluzmienė iškart užėmė ypatingą – veikiai pastebėjau: ne vien man taip – širdies kertele. Ypač, kai jau greitai netekau senelių. Ji pasakojo, kas jų neišpasakota, ji dainavo – kas jų neišdainuota. Ar tikriau – kas mano buvę nepasirengta, neįstengta išklaudyti. Bluzmienę ne

kartą esu minėjęs raštu ar žodžiu, mudviejų dvasios giminystė daugeliui buvo žinoma, tad nenustebau kartą rajono laikraštyje perskaitęs apie ją kaip apie kraujo giminę – „Braziūno senele“...

Bene labiausiai jaudinamas dalykas – kad toks giminiško ryšio jausmas išlieka ir su Bluzmienės dukrų ar sūnaus, su jos dukraičių šeimomis. Judriame gyvenime nedažnai susitinkam, bet tie susitikimai – dažniausiai per kokias Bluzmienės gyvenimo ar mirties datų metines – būna nuoširdūs ir jaukūs. Ir matau žmones – ne vieno miestelio, bažnytkaimio ar kaimo, su kuriuo Bluzmienės gyvenimas buvo susijęs, – smelkiamus tokios pat jaukios bendrystės. Tos vietos, be gimtųjų Talačkonių ir Staškavičių, kur Ona Vaškaitė nutekėjo 1926-aisiais, – tai jau daugiausia dukrų gyvenimai: pas jas (sūnus Petras Vilniuje) Bluzmienė ilgiau ar trumpiau apsistodavo jau į senatvę, kai vienai vienkiemyje tvarkytis paliko per sunku. Taigi Pumpėnuose Marytės Šimanskienės, Butniūnuose – Elzės Trasauskienės, Linkuvoje – Onos Builienės, Vaškuose – Genovaitės Simonaitienės šeimos. Kartu – savi Bluzmienei darosi tų vietų kaimynai, apskritai bendruomenė, ar tiksliau – šviesuomenė. Bluzmienė greitai tampa jiems artima, reikalinga, juose išgyvena. Ir išlieka. Jau neįsivaizduojamas be jos, be dukters Onos, be jos dukterų ir „Linkavos“ etnografinis ansamblis, 1982-aisiais suburtas mokytojos Stasės Lovčikaitės. Vaškuose Bluzmienės 100-mečio šventė buvo – ir šeimos, artimųjų, ir visos seniūnijos ar net rajono šventė. Jaudinamai tas privatumas ir bendruomeniškumas sutampa. Tarkim, tokia iškalbi šventės rengėjų greta, pasirašanti po kvietimu į tą šventę, 2005 metų vasario 27-ąją vykusią Vaškų seniūnijos salėje: „Dukra Genovaitė Simonaitienė, seniūnija, Vaškų biblioteka, kultūros namai“. Bluzmienė tad ir šiandien – visus telkianti. Ypač tame minėtame plačiame Pasvalio ir Pakruojo rajonų paribyje. Ir gražu užtat, kad visa giminė Močiutės 100-mečio vasarą dar ketina susiburti ir Pasvalyje, gimtojoje parapijoje, ir dalyvauti šventėje Pasvalio krašto muziejuje, ir aplankyti Onos Vaškaitės tėvų kapelius, jų dar ganėtinai išlikusią sodybą Talačkoniuose, prie pat Panevėžio–Pasvalio kelio – nebūna tokios kelionės Pasvalin ar iš jo, kad tos sodybos bent akimis nepalabinčiau...

Taigi dabar ir Bluzmienės nepažinojusius stebina ir veikia pirmiausia tikras jos šeimos sutelktumas, poreikis puoselėti ir skleisti gyvą Močiutės atminimą. Jos išskirtinumo suvokimas ir jos vertės išsaugojimo pastangos. Tai, apie ką sakom – žmogus gyvas, kol atsimenamas. Visa, kas kur buvo ar iškyla apie ją, rinkimas ir branginimas. Toks natūralus ir toks (mūsų dienomis?), deja, retas. Ir stebina dar vienas beveik nepamainomas giminės bruožas – tas pats kaip Bluzmienės giedras kūrybingumas, vis žvalus dvasios darbštumas. Pagaliau daugelio dainingumas. Tos šviesiosios savybės, taip skyrusios iš aplinkos ir pačią Bluzmienę.

Dabar, po tiekų metų, mus pačius, ją pažinojusius, visaip keitusių, Bluzmienė, regis, nesikeičia. Tik stiprėja mūsų nuojauta, kad ji – didesnė ir įvairesnė nei gebėta viešai ją pristatyti. Turiu galvoje pirmiausia Bronės Stundžienės, vienos iš minėtos monografinės Bluzmienės kūrybos rinktinės sudarytojų, per iškilnę Vaškuose išsakytą mintį, jog monografija sudaryta pagal ano meto mūsų tautosakos pateikimo supratimą: iš viso žmogaus tautosakos repertuaro išskirti ir rodyti tik itin tradicinius, klasikinius pavyzdžius, taigi paprastai kuo senesnius, nugirstus ir įsiminusius

iš tėvų senelių. Suprantama, juos pirmiausia ir užrašinėdavom. Ir nemanau, kad tai blogai: jie pirmiausia galėjo užgesti, geso. Vis dėlto liko užrašyta ir daugybė naujesnės įvairiažanrės Bluzmienės tautosakos – jos jaunystės, pagaliau ir vėlesnių metų: kaip ir daugumas geriausių tautosakos pateikėjų, Bluzmienė iki pat senatvės liko nepaprastai imli ir kūrybinga, jai rūpėjo viskas, ką tik gražu kur nugirsdavusi. Pagaliau, pridėsiu, ji buvo visa esybe tikinti, buvo puiki giedotoja. Trumpai sakant, Bluzmienės kūrybos repertuaras platesnis ir įvairesnis nei iki šiol parodytas. Ir šitą Bronės Stundžienės mintį, mano čia kiek savaip persakytą, būsim supratę kaip pažadą, jog „Linėlius roviau, dainavau“ tikrai nebus vienintelė Onos Vaškaitės-Bluzmienės tautosakinės kūrybos rinktinė.